

MÜSLÜMANLAR ARASINDA FIRKALAŞMA VE HZ. PEYGAMBER'İN ŞAHSINDA DİNÎ ZİHNİYETİN YENİDEN TEŞEKKÜLÜ

M Saffet SARIKAYA*

Kur'an-ı Kerim'de fırkalaşmayı men eden, birlik ve beraberliği vurgulayan ayetlere rağmen, Müslümanlar karşılaştıkları sosyo politik şartlar içinde çeşitli fırkalara bölünmüşlerdir.

Bu tebliğimizde Hz. Peygamberden nakledilen "73 fırka" hadisinin nasıl anlaşılması gerektiğini ortaya koyarak, günümüz Müslümanının dinî perspektifinin ve zihniyetinin mensubu olduğu mezhebe göre değil ve fakat Kur'an ve onu tebliğ edip en iyi şekilde yaşayan Hz. Peygambere göre olması gerektiğini vurgulayacağız.

Din, insanı dünya ve ahirette mutluluğa erdirmeyi hedefleyen, insan ile Tanrı arasındaki ilişkiyi düzenleyip insanı Yaratıcısına yönlendiren ilahi bir yoldur. Allah Adem (as)'dan itibaren insanlara tevhid eksenli bir inanç paradigması vahy etmiş, Hz. Muhammed (sav)'in şahsında bu din "İslam" olarak adlandırılmıştır. Bu görünümüyle İslam, önceki peygamberlerin tebliğ ettiği "Tevhid" inancının "ikmal" ve "itmam" edilmiş halidir. Diğer bir ifadeyle, İslam, kendisinden önceki dinleri büsbütün ilga edip kaldırmamış, bilakis çeşitli bozuklukları, tahripleri düzeltmiş; Allah inancını tevhid prensibiyle yeniden tanzim ve ifade etmiştir.

Kur'an'ın yeniden ifade ettiği "tevhid" paradigması Müslümanların dinî yaşayışlarının şekillenmesinde öncelikli hareket noktası konumundadır. En basit şekliyle ifade edersek İslam, bireysel bağlamda madde-ruh dengesini, sosyal bağlamda toplum birliğini, ferdî ve sosyal hayat bağlamında dünya-ahiret dengesini ve birliğini vurgular. İnsan hayatında dengenin bir taraf aleyhine bozulmaması gerektiğini kabul ve telkin eder.

İslam'ın bu kabul ve telkinlerine rağmen Müslümanlar Hz. Peygamberin vefatını müteakip aralarında ihtilaf etmeye, dinî farklılaşmaya, hizipleşmeye fırka ve mezheplere ayrılmaya başlamışlardır. Bu tebliğde Müslümanların sosyal hayatlarındaki farklılaşmaları ve fırkalara ayrılmaları, Kitabî ve Nebevî perspektifle değerlendirip, günümüz Müslümanının bu nevî iftiraklar karşısında oluşturması gereken zihniyet ve davranış biçimi hakkında bazı öneriler getirilecektir.

Kur'an-ı Kerim bütün Müslümanların tek bir ümmet olduğunu¹; onların sosyal hayatlarında tefrit ve ifrattan uzak vasat bir anlayışa sahip olduklarını²; ifade ederek bu

* Doç., Dr., SDÜ İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ KK, 21 Enbiyâ, 92; 23 Mü'minûn 52.

² KK, 2 Bakara, 143.

birliğin Allah'ın dinine sarılarak sürdürülmesini, ayrılığa düşülmemesini³ emretmektedir. Geçmiş milletlerde olduğu gibi Müslümanların arasında da tefrikanın olabileceğini, ancak bu ayrılıkçılarla Müslümanların bir alakalarının olamayacağını ve onların işinin Allah'a kalmış olduğunu⁴ belirterek bu bölünmeleri şiddetle kınar. Bu ayetlerden bazıları şöyledir:

*“Her kim Allah’a bağlanırsa kesinlikle doğru yola iletilmiş olur”*⁵

*“Hepiniz topyekün Allah’ın ipine sarılın, ayrılmayın.”*⁶

*“Ey Muhammed, fırka fırka olup dinlerini parçalayanlarla senin hiç bir ilgin olamaz. Onların işi Allah’a kalmıştır.”*⁷

*“Dinde doğru dürüst olun ve onda firkalara ayrılıklara düşmeyin.”*⁸

*“Nihayet milletler dinleri konusunda aralarında parçalara bölündüler. Her fırka kendi din ve mezhebine güveniyor, hak olduğuna inanıyor.”*⁹

Hz. Peygamberin de Müslümanların birlik ve beraberlik içinde hareket etmelerini, işlerinde ve ibadetlerinde itidali ve orta yolu tutmalarını tavsiye ve emreden pek çok sözü vardır. İşte bunlardan bir kaçı:

*“Size cemaat halinde bulunmanızı tavsiye eder, ayrılıktan kaçınmanızı isterim. Zira şeytan tek başına yaşayan insana yakın olup, beraber bulunan iki kişiden daha uzaktır. Kim cennetin ortasında yaşamayı isterse cemaatle birlikte olsun.”*¹⁰

*“Bütün mü’minleri birbirlerine merhamette, muhabbette, lütuf ve atıfet hususlarında sanki bir vücut misali görürsün. O vücutun bir uzvu hastalanınca, vücutun öbür azaları birbirlerinin hasta uzvunun elemine iştirake çağırırlar.”*¹¹

*“Orta yolu tutun, güzeli arayın”*¹²

*“Ey insanlar takat yetireceğiniz işler yapın. Zira siz usanmadıkça Allah da sevap yazmaktan usanmaz. Allah’a en hoş gelen amel, az da olsa devamlı olanıdır”*¹³

³ KK, 3 Âl-i İmran, 103.

⁴ KK, En’am, 159.

⁵ KK, 3 Âl-i İmran, 100.

⁶ KK, 3 Âl-i İmran, 103.

⁷ KK, En’am, 159.

⁸ KK, Şura, 13

⁹ KK, Mü’minûn, 53.

¹⁰ Tirmizî, Kitâbu'l-Fiten 7.

¹¹ Buharî, Edeb, 11.

¹² Buharî, Rikâk 18.

Hz. Peygamber'e kendilerine nafile türü ibadetleri vacip ve bazı mübahları haram kılan kimselerden bahsedilince Rasulüallah (sav) onları bularak: *“Sizler böyle böyle söylemişsiniz. Halbuki Allah'a yemin olsun Allah'tan en çok korkmanız ve yasaklardan en ziyade kaçınmanız benim. Fakat buna rağmen, bazen oruç tutar, bazen yemek yerim; namaz da kılarım uyurum da; kadınlarla beraber olurum. Kim benim sünnetimi beğenmezse benden değildir”* buyurmuştur.¹⁴

Gerek Kur'an'da gerekse Sünnet'teki birlik ve beraberlik, itidal ve orta yolu tavsiye eden emirlerin yanında, Hz. Peygamber'den farklı versiyonlar ile rivayet edilen “73 fırka” hadisinde Müslümanların aralarında ayrılıklara düşeceği ifade edilmektedir. Hadisin metni şöyledir: *“Yahudiler 71 veya 72 fırkaya ayrıldılar. Hıristiyanlar 71 veya 72 fırkaya ayrıldılar. Benim ümmetim de 73 fırkaya ayrılacaktır.”*¹⁵ Hadis otoritelerince bu rivayet sahih olarak kabul edilir. Bununla birlikte hadis, *“Bunlardan 72'si cehennemde biri cennette olacaktır”*,¹⁶ ilavesiyle daha meşhur olmuştur. Hadisin *“fırka-ı nâciye,(kurtuluşa eren fırka)”*nın niteliğinin açıklandığı daha zayıf rivayetlerine de rastlanır.¹⁷

Tebliğimizi bu hadisin yorumuyla şekillendirerek öncelikle hadisin klasik kaynaklarda nasıl anlaşıldığını belirttikten sonra, yukarıda verdiğimiz diğer ayet ve hadisler ışığında hadisin nasıl anlaşılması gerektiğini ve günümüz Müslümanının dünya görüşünün oluşmasına nasıl katkı sağlayacağını ifade etmeye gayret edeceğiz.

İlahi vahyin ilk muhatabı ve onun insanlara ulaştırıcısı olarak Hz. Peygamber (as), sağlığında insanların din konusundaki problemlerinde birincil çözüm merciiydi. Onun vefatını müteakip, -hemen her dinde olduğu gibi- Müslümanlar Asr-ı Saadetten uzaklaştıkça, yeni kültürler, sosyal çevreler ve siyasî şartlar ile karşılaştıkça, yani insan olarak içinde buldukları toplumsal değişim süreci içinde, dini anlama, algılama, yorumlama ve yaşamada farklılaşmaya başladılar. İslam dini Müslümanın bütün hayatını tanzim etme gibi bir iddiaya sahip olmakla birlikte, esasen dünyevî konularda insana geniş bir yetki alanı, hareket imkanı tanımıştır. Müslümanlar arasında görülen ihtilafların, ayrılık ve farklılaşmaların en önemlileri siyasî alanda ortaya çıkmıştır. Siyasî mezhepler zamanla

¹³ Buharî, İman 16; Müslim, Salât 283; Muvatta', Salâtu'l-Leyl 4, Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl ; Ebû Davut, Salât 317.

¹⁴ Buharî, Nikah 1; Müslim, Nikah 5, Nesâî, Nikah 4.

¹⁵ Ebû Davut, Kitâbu's-Sünne, 1; Tirmizî, Kitâbu'l-İman, 18.

¹⁶ Dârimî, Kitâbu's-Siyer, 75; İbn Hanbel, III, 120.

¹⁷ Hadisin bütün rivayetleri ve sıhhat ile ilgili değerlendirilmesi için bk. M. Özler, *İslam Düşüncesinde 73 Fırka Kavramı*, İstanbul 1996, 22-39.

kendi haklılıklarını, meşruiyetlerini ispatlamak gayretiyle Kur'an ve Sünnet'e yani ana kaynaklara başvurmuşlardır. Böylece siyasî görüşlerini dinî bir muhtevayla takdim edip akîdeleştirmişler, inanç esası haline getirmiş ve adeta dinleştirmişlerdir. Siyasî mezhepler, dinî referans olarak kullanma sürecinde sadece kendilerini doğru kabul ederek, kendilerinin dışındaki grupları sapık, bidatçı, dalâlet ehli ve din dışılıkla suçlamış, zamanla birbirlerine karşı yabancılaşmış ve aralarında kanlı mücadelelere girişmişleridir.

İşte bu süreçte fırkaların en fazla kullandıkları rivayetlerden birisi tebliğimize konu olan "73 fırka" hadisidir.

Hadisin yorumunda sayıya takılanlar bulunmakla birlikte günümüzde bu sayının kesretten kinaye olarak kullanıldığı genelde kabul edilmektedir. Buna göre Müslümanların arasındaki dinî farklılaşmalar, aslında dinin yorum zenginliklerini, inanların fikir jimnastiklerini, kısaca tefekkür dinamizmini gösterir.¹⁸

Klasik Mezhepler Tarihi kaynaklarında hadisin algılanış ve yorumlanışı şöyledir: Eser sahipleri ve hemen her mezhep, tarikat ya da cemaat sahibi hadisin ikinci kısmında yer alan "fırka-i nâciye/kurtuluşa eren fırka" olma özelliğini benimseyerek, bununla kendi grubunu özdeşleştirir. En iyi en doğru fikir, görüş ve din temsilcisi olarak kendi grubunu görür. Kendilerinin dışındaki grupları ise cehenneme gönderecek yorum, ifade ve davranış biçimleri geliştirir. Bu durum, gruplar arasında taassup derecesine ulaştığı zaman ciddi zararlara, onulmaz yaralara yol açmaktadır. "Fanatizm" diyebileceğimiz bu tavır, dinin alt gruplarını, dinî farklılaşmaları ifade eden mezheplerin din gibi algılanmasına neden olmuştur. Yani en iyi, en doğru, en üstün benim görüşümdür, benim inancımdır anlayışı gelenekleştirilmiş, gelenek ise dinleştirilmiştir. Dinî fanatizmle birlikte statik, donuk, kalıplaşmış ve taklide dayalı bir zihniyet biçimi oluşmuştur. Kur'an'da "atalarının dinine tabi olmak" diye nitelendirilen cahiliyye zihniyeti yeniden geri dönmüş ve Müslümanların aşamadığı bir problem olarak önlerinde durmaktadır.

¹⁸ Mesela bk., E. Ruhi Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 4. baskı, Ankara, 1990, 18-19. Fırlalı hadisi Allah'ın Sünneti'nin insanlık üzerindeki tezahürlerini yansıtan nebevî bir açıklamadır diyerek şu orijinal yorumu yapar: "Cenab-ı Allah, Müslümanları sürekli olarak Kur'an-ı Kerîm ve Hz Peygamber (sas)'in Sünneti üzerine eğilmeye, kainatın surlarını anlamaya ve açıklamaya, maddi ve manevî değer hükümlerini kavramaya çağırılmaktadır. Hz. Peygamber (sas) de bu hadisiyle, Müslümanların konulmuş olan değer hükümlerini anlayıp takdir etme hususunda karşılaşılabilecek zorluklara ve düşecekleri ayrılıklara işaret etmiş olmaktadır; çünkü manevî değerleri, görünmeyenle ilgili meseleleri düşünme ve anlama hususunda doğan ayrılık, insan tabiatının içtimâî ve tabîî bir tezahürüdür ve insanlık, Müslümanlığın doğuşuna kadar ki dönemde ve ondan sonra da bu ayrılığa düşmüştür." Bk., Bağdadî, *Mezhepler Arasındaki Farklar*'a yazılan Önsöz, Ankara 1991, XXV.

Esasen her hangi bir grup mensubu olan ferdin, mensubu olduğu grup içindeki sosyalleşme sürecinde bağlılık duygularını geliştirerek, benzer diğer gruplara karşı rekabetçi bir tavır takınması tabii bir sonuçtur. Kaldı ki Şîî gruplar içindeki dâîlik sistemi, imama mutlak bağlılık inancı ve buna benzer şekilde tasavvuf ve tarikatlarda geliştirilen şeyh-mürîd ilişkisi büyük ölçüde bu tavrın oluşmasına fırsat tanımaktadır. Ancak bu ortamdaki rekabetçiliğin asla fanatizme dönüşmemesi gerekir. Çünkü inançlarına taassup derecesinde, fanatikçe bağlananlar, artık düşünme yetilerini büyük ölçüde kaybetmektedirler. Öyle ki, dünya görüşlerinde ve hatta mezhebî birliktelik içinde bile olsalar, mikro bölünmelerde çoğu kere dinî grupların birbirlerini küçümseyen, hor gören ve itikâdî nitelemelerle suçlayan tavırları Müslümanlar arasında şüyu bulmaktadır.

Halbuki Allah'ın ve Rasûl'ünün birlik ve beraberliği emir ve telkin ifadeleri açıktır. Durum böyle iken Müslüman fırkalar ve dinî gruplar bu emir ve tavsiyeleri de kendi lehlerine yorumlayarak, birliğin ancak ve sadece kendi gruplarının görüşlerinin benimsenmesiyle mümkün olabileceğini beyan etmektedirler.

İlgili hadis iyi tetkik edildiğinde aslında Hz. Peygamberin “ümme” kavramını birliği muhtevî bir anlamda değerlendirdiği gözden kaçmayacaktır. Hz. Peygamber 73 fırkaya, bölüğe ayrılırlar da bunların hepsini kendi ümmeti olarak kabul etmiştir. Yani hadisin farklı versiyonlarında dile getirilen tek fırka, “fırka-i nâciye” ile beraber 72 fırkanın da birlikte ümmeti teşkil ettiği, Müslüman olduğu kabul edilmiştir. Nitekim bu inceliği fark eden Gazâlî,¹⁹ Şâtîbî²⁰ gibi bazı alimler Müslümanların birlikteliğini sağlayacak asgarî müşterekleri tespit etmişlerdir.

Bunlar akaid kitaplarında tespit edilen inanç konularıdır: Tevhid, nübüvvet, mead. Müslümanlar bu üç konuda Kur'an-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in sahih Sünnetinde ifade edilen esasları kabul ettikleri zaman mümindir, Müslümandır; şu veya bu şekilde Müslüman toplumundan dışlanamaz. Allah'a inanan, O'nun Peygamberini tanıyan ve getirdiklerini kabul eden, ahiret gününe inanan insan mümindir. Hz. Peygamber, “*Kim “Lâ ilahe illallah” derse cennetlidir*”²¹ buyururken, Allah Teâlâ da, “*kendisine şirk koşulması*

¹⁹ Ebû Hamid Gazâlî, *Faysalu't-Tefrika Beyne Ehli'l-İslam ve 'z-Zendaka*, Süleyman Dünya, İmam Gazâlî ve İman-Küfür Sınırı içinde, çev. A.T. Arslan, İstanbul 1992, 173.

²⁰ eş-Şâtîbî, *el-Muvafakât*, IV, 192-193. Benzer değerlendirmeler için krş, Fığlalı, *age*, 19-22. Özler, *age*, 123-135.

²¹ Tirmizî, 17. Buhârî'de “Lâ ilahe illallah deyip te kalbinde bir zerre ağırlığınca iman bulunan kimse cehennemden çıkacaktır”, rivayeti nakledilir. Bk., İman 33.

*müstesna, dilediği kullarının günahlarını bağışlayabileceğini*²² va'd etmiş; “*Size Müslüman olduğunuzu bildirene dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek: ‘Sen mü’min değilsin’ demeyin...*” ikazını yapmıştır.²³

Bu bağlamda hiç kimsenin imanı ve ahiret hayatını kendisi veya grubu adına tekeline alamayacağını ifade ile, bu asgarî müşterekleri benimseyen her bireyi Müslüman olarak kabul etmemiz, Müslüman toplumunun bir üyesi olarak saymamız, onların da dinî düşüncenin gelişmesine katkı sağladığını bilmemiz ve ne olursa olsun görüşüne saygı duymamız gerektiğini belirtmeliyiz. Bu inanç esaslarındaki yorum farklılıkları İslam düşüncesinin fikrî zenginlikleridir ve Müslümanlar birbirlerinden faydalanarak en iyi ve doğruyu, Yani Allah’ın ve Rasûl’ünün istediği şekilde bir düşünce ve inanma biçimini, dinî zihniyeti oluşturabilirler.

Ziraat toplumundan sanayi toplumu ve bilgi toplumuna geçiş sürecini tamamlayan ve dünyayı yönetmeye talip olan Hıristiyan Batı karşısında İslam dünyası, benzer bir değişimi yaşamaz ve artık tarihte kalan kabilevî, etnik bölünmeler, sathi görüş ayrılıklarıyla varlığını korumaya gayret ederse, bırakın İslam’ı tebliğ ve davet görevi, sahip oldukları dinin ellerinden kayıp gideceğini²⁴ görmeleri pek uzak olmayacaktır. Bunun farkında olan Müslümanlar da XVII. asırdan itibaren siyasî üstünlüğü kaptırdığı Batı’ya karşı XIX. asırdan itibaren farklı coğrafyalarda ve fakat benzer ihyacı ve tecdidci hareketler geliştirmiş bir uyanış sürecine girmişlerdir. Bu süreçte Müslümanların en fazla ihtiyaçları olan şey birlik ve beraberliklerini sağlamak, korumak ve pekiştirmektir. Bunu için de geleneğin dinleştirilmesinden kaçınarak Kur’anî ve Nebevî anlayışa uygun bir dinî zihniyeti geliştirmeleri gerekmektedir.

İnsanımızla, sahip olduğumuz değerlerle Türkiye, bu gelişime müsait bir potansiyele sahiptir. Türkiye’nin dinî düşünce alanında önünün açık olduğunu yıllarca önce gören Pakistanlı bir alim bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: “*Müslüman ülkelerin çoğunda, iyi düzenlenmiş bir eğitim örgütü bile mevcut değildir. Sadece Türkiye, 1949’dan beri insana gerçekten umut veren bir İslam eğitim çerçevesi veya örgütü meydana getirmeyi başarmıştır. Ayrıca Türklerin, Batı kültürü hakkında oldukça yakın, sistemli ve uzun tecrübesi bulunması ve bugün bir bakıma İslam’ı ‘yeniden keşfetmekte’ olduğu için, bu*

²² KK, 4 Nisa, 48.

²³ KK, 4 Nisa, 94.

²⁴ KK, 5 Mâide, 54, “*Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven mü’minlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı onurlu ve güçlü bir toplum getirecektir.*”

*ülkede İslam Rönesansı'nın zengin ve anlamlı olacağını ümit etmek açısından önemli sebep bulunmaktadır. Çünkü geleceği ilgilendiren köklü meselelere saklambaç oyunu oynamayıp, bu meseleleri hakkıyla karşılamak için lüzumlu cesarete sahip olmak, Türklerin ulusal karakterinde yerleşmiş bir unsurdur. Muhammed İkbâl'in de ümit ettiği gibi, Türkiye'nin bir kez daha yeni ve semereli bir İslam Rönesansı'nın öncüsü olduğunu ispatlaması pekala mümkündür.*²⁵

Dini zihniyetimizi şekillendirirken şu prensiplerin ihmal edilmemesi şarttır:

1- Din konusunda Kur'an ve sahih Sünnet esas alınarak, geçmiş tecrübelerin ışığında günümüz şartlarında yeniden doğru bir şekilde ifade edilmesi gerekir.

2- Bunun için doğru düşünmeyi öğrenmek, fikir hürriyetine açık olmak ve dürüst olmak gerekir.

3- Her türlü tenkit ve eleştiriye açık olmak ve bunları akl-ı selîm ile değerlendirmek gerekir.

4- Hangi şartlarda olursa olsun ilim öğrenmeyi ihmal etmemek, ilmî ihtisasa ve zihniyete saygılı olmak gerekir.

5- Emanetlerin ehline verilmesi gerekir.

6- Her türlü ayrılığa son verilip, asgarî müştereklerde birleşerek hareket etmek gerekir.²⁶

Günümüz Müslümanının din anlayışındaki temel ölçü Kur'an ve onu en iyi anlayıp uygulayan Hz. Peygamber olmalıdır. Allah bir çok ayette Kitab'ın anlaşılma için indirildiğini vurgular. Kur'an'ın anlaşılması için her şeyden önce okunması elzemdir. Buradaki okumalar ile kastedilen mezar, çeşitli gün ve kandiller vs. sebepler ile yaptığımız okuyuşlar değildir. Kur'an, kendisini eline alıp anlayarak okuyan herkese her zaman sunabileceği mesajlarla dolu ilahî bir metindir. Allah kendisinin anlaşılması için insanlara akıl nimetini vermiştir. Kur'an'da 700'den fazla ayette doğrudan insanların düşünmesi, muhakeme etmesi, ibret alması ve ilim öğrenmesi teşvik edilmiştir.²⁷ Kur'an kendi bütünlüğü içinde anlaşılmalı, parçacı yaklaşımlardan ve şekle, zahire takılıp kalmaktan

²⁵ Fazlurrahman, İslam, çev. M. Aydın-M. Dağ, İstanbul 1981, XV.

²⁶ Bu prensiplerin benzerleri ve izahları için bk. Hasan Onat, "Türkiye'de Din Anlayışı", *Türk Ocakları Yıllığı 1996*, Ankara.

²⁷ Fırlalı, *age*, 21-22.

kaçınılmalıdır. Yani Müslümanın dini zihniyeti vahiy ve akıl eksenli olarak şekillenmeli, “doğru bilgi” zeminine dayanmalıdır.

Allah’ın hitabına vahiy-akıl ekseninde yaklaşan Müslümanın Hz. Peygamber’i değerlendirmesi de aynı perspektifle olmalıdır. Hz. Peygamber’in örnek alınması onu körü körüne taklit etmek değildir. Örnek almada hem şuur hem de yorum söz konusudur. Örnek alan kişi neyi niçin örnek aldığını bilir ve yorumlar. Taklit eden kişi de ise şuur ve yorum olmadığı için o sadece taklit ettiği davranışı kopyalar.²⁸ Müslüman, Hz. Peygamber’in sünnetine onu örnek alma şuuruyla yaklaşır ve değerlendirir.

Kur’an ve sünnete yaklaşımını doğru bir zemine yerleştiren Müslüman için artık yapılması gereken şey bilgidir. Türkiye bugün, din alanında yeniden yapılanma sürecindedir. *“Düşünen insanlar, haklı olarak neye niçin inandıklarını bilmek, görmek istemektedirler. Düşünen insanlar, kendilerine din olarak sunulanların Kur’an ile irtibatını görmek istemektedirler. Bu durum, din alanında “doğru bilgi”nin ne olduğu sorusunu beraberinde getirmektedir. “Doğru bilgi”nin peşinde olan insanlar, ister istemez vahiy ve akıl merkezli bir din anlayışı geliştirmek, neyin, ne kadar dinî olduğunu sorgulamak durumundadırlar. Bu ise, bütünüyle yeni bir yaklaşımdır; sonucunda da din alanında yeniden yapılanma olacaktır.”*²⁹

*“Din alanındaki yeniden yapılanma, Kur’an’ı merkeze alarak, Müslümanların on dört asırdır ürettiklerini eleştirel bir yaklaşımla yeniden okuyarak, insanlığın mevcut birikimini ve genel gidişini iyi değerlendirerek, mezhepler üstü bir çizgide gerçekleştirilmek durumundadır. Mezhepler üstü yaklaşım, Türkiye’nin birlik beraberliği açısından elzemdir.”*³⁰

²⁸ İsmail Yakıt, “Kur’anda Hz. Peygamber”, *II. Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler*, 20 Nisan 1999, Isparta, 2000.

²⁹ Hasan Onat, <http://www.bilginet.com/dinbilim/profonat/tarikat.htm>

³⁰ Hasan Onat, *agm*, 227.